lični stav

Stevan Lilić

NEZAVISNOST SUDSTVA I BUDUĆE SUDIJE

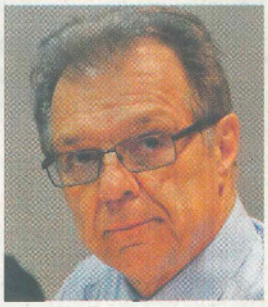

Foto: Medija centar

Usenci građanskih protesta koji se proteklih meseci odvijaju širom zemlje, gotovo nezapaženo je prošla serija javnih debata o naporima da se unapredi efikasnost rada sudova, i posebno, unaprede stručni kapaciteti i veštine budućih sudija. U organizaciji strukovnog udruženja Društva sudija i uz agilnu podršku Fonda za otvoreno društvo, održane su stručne rasprave na temu odnosa između nastavnih programa pravnih fakulteta, pravosudnog ispita i pravosudne akademije.

Dobra strana ovih susreta svakako je bilo učešće manje-više svih zainteresovanih strana, što znači predstavnika sudija, pravosudne akademije, akademske zajednice, i posebno ministarstva pravde na čelu sa ministarkom. Takođe, učesnici ovih skupova imali su prilike da se u upoznaju i sa iskustvima iz drugih evropskih zemalja (npr. Holandija, Portugal i dr). Još jedna dobra strana ovih susreta je u tome što su različiti argumentovani stavovi doveli do prepoznavanja nekoliko ključnih „izazova" koji uzrokuju neefikasnost pravosuđa i stvaraju prepreke za povećanje efikasnosti obuke budućih sudija.

Sumirajući raspravu i zaključke, mogu se identifikovati dve glavne problemske celine. Prva je strukturne prirode i tiče se opšteg položaja pravosuđa, posebno sudova, u sistemu podele vlasti; dok je druga programske prirode i odnosi na uspostavljanje premisa ličnog integriteta, unapređenje stručnog znanja i sticanju specifičnih veština budućih sudija.

Da bi sudska vlast mogla da ispuni svoju ustavnu obavezu nezavisnosti mora se otkloniti ozbiljna sistemska prepreka koja se odnosi na tzv. obaveznost sudske odluke. Pri tom se ne misli samo na obaveznost pojedinačne sudske odluke (npr. naplate novčane kazne), već na osnovni princip vladavine prava koji počiva na premisi da se u istim pravnim situacijama moraju doneti sudske odluke iste sadržine (npr. da se svim veteranima priznaju dnevnice). Ovaj strukturni defekt koji omogućava različitim sudovima da „legitimno" donositi različite (čitaj: suprotne) odluke u istim pravnim situacijama, podriva princip sudske nezavisnosti, onemogućava efikasnu internu kontrolu od strane najviših sudskih instanci i otvara mogućnost „bočnog upada" nelegitimnih uticaja u hijerarhijski nedovoljno integrisan sudski sistem. S tim u vezi treba posebno istaći da stvarnu nezavisnost sudstva nije moguće ostvariti samo na osnovu principa „sud primenjuje zakon", već je potrebna i odgovarajuća „dodata vrednost" koja sadržinski razdvaja nezavisno sudstvo od drugih vlasti, posebno od državne uprave (koja takođe „primenjuje zakon"). U tom kontekstu, da bi sudstvo zaista bilo „posebna i nezavisna državna vlast", sami se sudovi moraju postarati da se u sudskom odlučivanju aktivno uvede i komponenta pravde kao ona dodata vrednost koja uz formalnu „zakonitost" odluke, građanima garantuje i sadržinsku „pravičnost" sudske odluke zasnovani ne principu „iste odluke u istim pravnim situacijama" (zato se u mnogim zemljama koristi izraz „sud pravde").

> *Da bi sudska vlast mogla da ispuni svoju ustavnu obavezu nezavisnosti mora se otkloniti ozbiljna sistemska prepreka koja se odnosi na tzv. obaveznost sudske odluke*

S druge strane, uspešno pravosuđe u stručnom smislu podrazumeva visoki stepen ličnog integriteta, pravnog znanja i specifičnih veština (npr. ispitivanje svedoka) svakog sudije ponaosob. U tom kontekstu, tokom debate posebno je ukazano na brojne programske neusklađenosti i protivrečnosti u obrazovanju budućih sudija na relaciji, pravni fakultet, pravosudni ispit, pravosudna akademija. Dva primera na osnovu jednostavne „kvantitativne analize" dovoljna su da ilustruju ozbiljnost ove situacije.

Da bi se stekli prethodni uslovi za prvi izbor u najniže sudijsko zvanje potrebno je završiti pravni fakultet (4 godine), položiti pravosudni ispit (2 godine) i završiti pravosudnu akademiju (2 godine), dakle, ukupno 8 godina (i to bez garancije izbora za sudiju). S druge strane, za najviši pravnu akademsku titulu potrebna je diploma pravnog fakulteta (4 godine) i diploma doktorata pravnih nauka (3 godine), dakle ukupno 7 godina. Sa stanovišta društvenog i profesionalnog statusa, ovaj raskorak je očigledan.

Drugi primer odnosi se na sadržinu predmeta koje je potrebno savladati za sticanje uslova za prvi izbor u najniže sudijsko zvanje. Između ostalog, potrebno je položiti odgovarajuće predmete na pravnom fakultetu, zatim iste predmete na pravosudnom ispitu, zatim ponovo iste predmete za prijemni ispit za pravosudnu akademiju, i na kraju iste te predmete (kao i neke druge) u okviru programa obuke na pravosudnoj akademiji. Ako se tome doda apsolutna zastarelost zvaničnog programa za pravosudni ispit u pogledu „gradiva" iz daleke 1997. godine, više je nego očigledno da ovaj neusklađen programski model ničemu ne služi i ne može biti validan osnov povećanja i unapređenja kvaliteta znanja i veština budućih sudija (npr. predmet Ustavno pravo sadrži 43 stavke, od kojih se 28 odnose na zakone SRJ i CG; program za predmet Krivično pravo sadrži svega 6 stavki, kao i nedefinisanu stavku „udžbenik krivičnog prava" itd).

Umesto nekog zaključka, dovoljno je i ovom prilikom ukazati na preku potrebu da je po pitanju konsolidovanja nezavisnosti sudstva i racionalne i efikasne pripreme i obuke budućih sudija neophodno intenzivno nastaviti sa otvorenom, argumentovanom i kolegijalnom debatom i saradnjom svih zainteresovanih subjekata o unapređenju postojećih zakonskih rešenja i programskih sadržaja na relaciji pravni fakultet – pravosudni ispit – pravosudna akademija, kako bi se kapaciteti pravosuđa, posebno kada je reč o budućim sudijama, doveli u sklad sa opštim principima nezavisnog sudstva i visokim standardima ličnog integriteta, stručnog znanja i specifičnim veštinama naših sudija.